

XORIJY DAVLATLAR JINOYAT HUQUQIDAGI MA'MURIY PREYUDITSIYANING QIYOSIY- HUQUQIY TAHLILI

Sattarov Dilshod Yuldashevich

Bojxona institutining “Umumhuquqiy fanlar”
kafedrası dotsenti, bojxona xizmati kapitani
<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.8420580>

ARTICLE INFO

Received: 03rd Oktober 2023
Accepted: 08th Oktober 2023
Online: 09th Oktober 2023

KEY WORDS

Ayb, jinoyat, javobgarlik, jazo, ma'muriy, preduksiya, huquqbuzarlik, liberallashtirish, ijtimoiy, xavflilik.

ABSTRACT

Mazkur maqolada xorijiy davlatlar jinoyat huquqidagi ma'muriy preyuditsiyaning qiyosiy - huquqiy tahlili yoritilgan.

Mamlakatimiz demokratik huquqiy davlat va erkin fuqarolik jamiyatini barpo etish yo'lidan og'ishmay borar ekan, huquqiy sohani zamon talablari doirasida modernizatsiya qilishda islohotlar yo'lini tanlaganligi eng to'g'ri va muhim qaror bo'lgan desak, adashmagan bo'lamiz.

Shuningdek, 2022 yil 28 yanvarda qabul qilingan PF — 60-sonli “2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi”ning, “Mamlakatimizda adolat va qonun ustuvorligi tamoyillarini taraqqiyotning eng asosiy va zarur shartiga aylantirish” deb nomlangan II bobida ham Jinoyat, jinoyat-protsessual va jinoyat ijroiya qonunchiligini takomillashtirish siyosatini izchil davom ettirish, jinoiy jazolar va ularni ijro etish tizimiga insonparvarlik tamoyilini keng joriy etishning maqsad qilib qo'yilganligi diqqatga sazovor islohotlardir.

Mazkur belgilab berilgan bosh ustuvor islohotlar zamirida so'nggi yillarda jinoyat qonunini liberallashtirish tendensiyasi olib borilib, pirovardida ayrim jinoyat hisoblangan qilmishlarni jinoyat qonuniga kiritilishiga qat'iy shart va talablar qo'yildi. Liberallashtirish g'oyasi turli xil yo'nalish va usullar bilan amalga oshirilmoqda. Amaliyotda jinoyat ishlari bo'yicha sudlar ma'lum bir jinoyat ishini ko'rib chiqishda jinoyatning ijtimoiy xavflilik darajasiga alohida e'tibor qaratishi lozimdir. Bunda qilmishning ijtimoiy xavflilik darajasini oshirishga hissa qo'shuvchi shaxsning avval ma'muriy jazoga tortilganligini alohida e'tiborga olishi shubhasizdir. Sudlar shaxslar tomonidan ikkinchi marta ham xuddi shu ma'muriy huquqbuzarlikni sodir etilganda, huquqbuzarga samarali ta'sir chorasi sifatida uning takroriy sodir qilgan huquqbuzarligini jinoiy javobgarlikka tortib uni jinoiy jazo doirasida ko'rib chiqadi. Shunday paytda sudlar shaxsning avval ham sodir qilgan ma'muriy huquqbuzarligi uchun ma'muriy jazoga tortilganligi masalasini qayta ko'rib chiqmasdan, shaxsning ma'muriy jazoga tortilganligini “tan oladi”. Uning avvalgi huquqbuzarligi uchun ma'muriy jazoga

tortilganligini muhokama qilish, uni ko'rib chiqish ortiqcha ish hajmini ko'paytirib, vaqt talab qiladi, jamiyatda fuqarolarning odil sudlarga bo'lgan ishonchini susaytiradi.

Bundan tashqari, jamiyatda ijtimoiy munosabatlar rivojlanib borgani sari har bir huquq tizimda ham bo'shliqlar yuzaga kelishni boshlaydi. Shunday bo'shliqlar davrlar o'tishi bilan ma'lum shart va talablar ostida mavjud qonunchilikka kiritilib, to'ldirib boriladi. Masalan, o'tmishda ayrim huquqbuzarliklarga jinoyat sifatida huquqiy baho berilmagan bo'lsa, yohud ayrim qilmishlarga huquqbuzarlik sifatida baho berilmagan bo'lsa, bugungi kunga kelib ularning har ikkala ko'rinishining ham jamiyatda mavjudligiga guvoh bo'lmoqdamiz.

Barchamizga ma'lumki, turli davlatlarning qonunchilik tizimida ba'zi o'shashliklar, implentatsiyalangan normalar bo'lishi mumkin. Ammo bunda hech qaysida ideal bir xillikka duch kemasligimiz aniq. Chunki milliy qonunchilikda, eng avvalo, ushbu davlatning tarixini, madaniyatini, aholisining huquqiy ong va madaniyatini, rivojlanish istiqbollari va boshqa muhim faktorlarni hisob olish kerak. Jumladan, jinoyat huquqidagi ma'muriy preyuditsiya ham turli davlatlarning normativ huquqiy tizimida turli ko'rinishda aks ettirilgan.

Shulardan kelib chiqib xorijiy davlatlar tajribasiga to'xtalib o'tadigan bo'lsak, ko'pgina xorijiy davlatlar qonunchiligida ma'muriy huquqbuzarliklar noqonuniy xatti-harakatlarning mustaqil turi sifatida ajratilmagan. Bunday qilmishlarni sodir etganlik uchun javobgarlik jinoyat qonunchiligining tarkibida nazarda tutilgan bo'lib, bunday huquqbuzarliklar va jinoiy hujumlar o'rtasidagi farq asosan qilmishlarning og'irligiga qarab belgilanadigan jazolarning tabiati bilan belgilanadigan qilib qo'yilgan¹.

Yuqorida aytib o'tilgan tartib-qoida asosan *anglo-sakson huquqiy tizimi* mamlakatlari (Angliya, AQSh, Kanada, Avstraliya va boshqalar), shuningdek, ko'plab musulmon davlatlari (Bahrayn, Iordaniya, Quvayt va boshqalar) uchun xosdir. Kontinental Yevropa mamlakatlari – Frantsiya, Germaniya, Italiya, Ispaniya va boshqalarning milliy huquq tizimlarini, shuningdek, bir qator noyevropa davlatlarining milliy huquq tizimlarini o'z ichiga olgan *romano-german (kontinental) huquqiy oilada* (Indoneziya, Meksika, Ozarbayjon, Marokash, Filippin, Braziliya, Livan va boshqalar) uzoq vaqt ham faqat jinoyatlar va boshqa jinoiy huquqbuzarliklar mavjud edi.

Shunday qilib, *Buyuk Britaniyaning* amaldagi qonunchiligi sud javobgarligining soddalashtirilgan tartibini qo'llashga olib keladigan jinoyatlar kabi ma'muriy huquqbuzarlik tushunchasini bilmaydi. Shuning uchun ma'muriy huquqbuzarlik bilan bir xil bo'lgan harakatlar uchun javobgarlikning umumiy shartlari ma'muriy emas, balki jinoyat qonuni bilan tartibga solinadi².

Biroq XX asrda, jadal globallashtirishning salbiy tomoni (transport, sanoat va boshqalarning rivojlanishi) tufayli jarimalar bilan jazolanadigan kichik "jinoiy huquqbuzarliklar" sonining keskin o'sishi kuzatildi. An'anaviy sud tartib-qoidalariga asoslangan klassik jinoiy odil sudlov endi bunday huquqbuzarliklarga qarshi tura olmadi. Ushbu muammoni hal qilish uchun *Fransiya va Belgiya* jinoiy harakatlarning uch qismdan iborat tasnifini saqlab qoldi, "jinoiy huquqbuzarliklar"ni o'zlarining jinoiy qonunlarining

¹Васильев Э.А. Административное правонарушение и преступление: общие черты и различия: автореф. дис.... канд. юрид. наук. – М., 2007. –С. 14.

²Сорокин В.Д. Административно-процессуальное право:научное издание. СанктПетербург : Изд-во С.-Петербург. юрид. ин-та. 2002. – С. 55.

rasmiy chegaralari doirasida qoldirdi, lekin ularni sud vakolatidan ma'muriy organlar (birinchi navbatda politsiya) vakolatiga o'tkazdi. Bunday vaziyatda davlatlar moddiy huquqning kelajagi haqida emas, balki jinoiy huquqbuzarliklar sonining ko'payishi va sudlarda ish hajmining ko'payganlik muammosini bartaraf etishning sof protsessual yechimi sifatida qaradilar.

Germaniya va Italiya esa bunday vaziyatga turlicha munosabat bildirishdi. Ular o'zlarining Jinoyat kodeksidan "ma'muriy" deb ataydigan mayda "jinoiyat huquqbuzarliklari"ni olib tashladilar. Ularni sodir etganlik uchun jazo choralari sudlarga emas, balki ma'muriy organlarga qo'llanila boshlandi. Ya'ni jinoiy huquqbuzarliklar uchun jazoni faqat sud tayinlaydi degan qarash mazkur davlatlarning qonunchiligida aks etgan.

G'arbiy Yevropa mamlakatlarida ma'muriy huquqning, jumladan, ma'muriy huquqbuzarliklarni sodir etish bo'yicha norma-taqlar, huquqning mustaqil, jinoiyat huquqidan mustaqil tarmog'i sifatida shakllanishiga Strasburgdagi Inson huquqlari bo'yicha Yevropa sudining faoliyati ta'sir ko'rsatdi. 1984 yil 21 fevraldagi Otsturk Germaniyaga qarshi ish bo'yicha Yevropa Inson huquqlari sudi qarorida har qanday "ma'muriy huquqbuzarliklar" keng ma'noda jinoiy huquqning bir qismi bo'lib qolishini ta'kidladi³.

Yevropa Ittifoqi Adliya sudi to'g'ridan-to'g'ri yurisdiksiya doirasida Yevropa Ittifoqi qonunlarini qo'llash bilan bog'liq ko'plab nizolarni mohiyatiga ko'ra hal qilish huquqiga ega bo'lishiga qaramay, bunday ishlarning aksariyati hali ham milliy sudlarda ko'rib chiqilmoqda.

Shunday qilib, milliy sudlar, lekin umumiy qoida sifatida, Yevropa Ittifoqi qonunchiligiga bo'ysunadigan jismoniy va yuridik shaxslar o'rtasidagi fuqarolik va boshqa nizolar bo'yicha yurisdiksiyaga ega⁴. Xuddi shu narsa, manfaatdor shaxslar milliy hokimiyat organlarining, ularning fikricha, Yevropa Ittifoqi qonunchiligidan kelib chiqadigan subyektiv huquqlarini buzadigan harakatlari (harakatsizligi) ustidan shikoyat qilganda, ommaviy huquq ishlariga nisbatan qo'llaniladi. Nihoyat, milliy sudlar va a'zo davlatlarning boshqa vakolatli organlari orqali jismoniy va yuridik shaxslar Yevropa Ittifoqi qonunchiligiga rioya qilmaslik bilan bog'liq huquqbuzarliklarni sodir etganliklari uchun jinoiy yoki boshqa javobgarlikka tortiladilar⁵.

Bunday barcha ishlarni ko'rib chiqish va hal qilishda milliy sudlar Yevropa Ittifoqi qonunchiligining tegishli manbalarini qo'llaydilar, ammo ularni sharhlashda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Yana bir muammo shundaki, turli sudlar bir xil qoidalarni turlicha talqin qilishlari mumkin, bu esa barcha a'zo davlatlarda jamoat munosabatlarini yagona tartibga soluvchi sifatida Yevropa Ittifoqi qonunlarining yaxlitligini buzadi.

Bu muammo va qiyinchiliklarni yengib o'tish uchun YEning ta'sis hujjatlari 1950-yillarda tuzilgan bo'lsa ham Yevropa hamjamiyatlari a'zo davlatlarning adliya organlariga Yevropa Ittifoqi Adliya sudiga so'rovlar bilan murojaat qilish imkoniyatini taqdim etdilar.

³Оцтюрк против Германии (Ozturk v. Germany): постановление от 21 февраля 1984 г. Серия А. № 73[Электронный ресурс]. URL: <http://www.dissercat.com/content/metodologicheskiespektivyrazsheniya-del-evropeiskim-sudom-po-pravamcheloveka> (дата обращения: 15.02.2017).

⁴ С.С. Ниёзова. [Шахсга қарши зўрлик ишлатиб содир этиладиган жиноятлар виқтимологик профилактикасини тадқиқ қилиш бўйича илмий ёндашувлар](#). Юридик фанлар ахборотномаси / Вестник юридических наук / Review of law sciences. №4. – Б. 82-86.

⁵ Niyozova Salomat. [Comments on the comparative analysis of the experience of foreign countries in the field of victimological prevention of violent crimes against the person](#). Review of law sciences, 2020. №4. –S.72-76.

Bunday murojaatlar (so'rovlar) Yevropa huquqiy doktrinasida preyuditsial so'rovlar (fransuzcha *renvoi prejudisiyel*) deb ataladi, lotincha "praye" - "jus" - "disere" so'zlaridan, ya'ni. "qonunni oldindan shakllantirish"⁶ ma'nosini anglatadi. Yevropa Ittifoqi Adliya sudining preyuditsial so'rovlarni ko'rib chiqish vakolati shunga ko'ra preyuditsial yurisdiksiya deb ataladi.

Shunday qilib, Yevropa Ittifoqi Adliya sudining preyuditsial yurisdiksiyasiga a'zo davlatlar sud organlarining Yevropa Ittifoqi qonunlarini talqin qilish va qo'llash bilan bog'liq so'rovlarini ko'rib chiqish vakolati kiradi. Bunday so'rovlar milliy sudlarning ajrimlari bilan rasmiylashtiriladi, ular bilan ular ishni ko'rib chiqishni to'xtatadilar va Yevropa Ittifoqi sudiga bir yoki bir nechta (fransuzcha savol *prejudisiyelle*) "preyudisiyaviy savollar" ni shakllantiradilar.

Yevropa Ittifoqi Adliya sudiga preyuditsial yurisdiksiyani beruvchi TFEUning 267-moddasiga muvofiq:

"Yevropa Ittifoqining Adliya sudi quyidagi masalalar bo'yicha preyuditsiv asosda qaror qabul qilish huquqiga ega:

a) Shartnomalarni talqin qilish;

b) Ittifoqning muassasalari, organlari yoki idoralari hujjatlarining haqiqiyliigi va talqini.

Bunday savol a'zo davlatning yurisdiksiya organiga qo'yilganda, ushbu organ, agar u ushbu masala bo'yicha qaror ishni mohiyati bo'yicha hal qilish uchun zarur deb hisoblasa, Yevropa Ittifoqi Adliya sudiga masala bo'yicha hukm yuzasidan murojaat qilishi mumkin.

Bunday savol milliy yurisdiksiya organida ko'rib chiqilayotgan ish bo'yicha qo'yilgan bo'lsa, uning qarorlari ichki qonunchilikka muvofiq sud tomonidan tekshirilishi shart emas, bu organ Yevropa Ittifoqi Adliya sudiga murojaat qilishi shart.

Agar hibsdan saqlanayotgan shaxsga tegishli milliy yurisdiksiyada ko'rib chiqilayotgan ishda bunday savol tug'ilsa, Yevropa Ittifoqi Adliya sudi imkon qadar tezroq qaror chiqaradi.

Amalda Yevropa Ittifoqi qonunchiligini rasmiy talqin qilish so'rovlari ko'p hollarda milliy qonunchilikning Yevropa Ittifoqi qonunchiligiga muvofiqligini yoki mos kelmasligini aniqlashga qaratilgan. Agar milliy sud qarama-qarshilik faktini mustaqil ravishda aniqlagan bo'lsa, u holda Yevropa Ittifoqining qonun ustuvorligi prinsipiga ko'ra, u Yevropa Ittifoqi qonunchiligiga mos kelmaydigan qonun yoki boshqa ichki hujjatni "chekka qo'yadi". Biroq, agar qarama-qarshilik fakti aniq bo'lmasa (shubhalar mavjud), u holda u Yevropa Ittifoqi Adliya sudiga tushuntirish so'rashi mumkin.

Qarama-qarshilik yoki uning yo'qligi faktini ko'rsatuvchi Yevropa Ittifoqi sudining qarori ham normativ xususiyatga ega. Unda shakllantirilgan huquqiy pozitsiyalardan kelib chiqib, kelgusida Yevropa Ittifoqi qonunchiligining barcha a'zo davlatlarda amaldagi o'xshash norma va qoidalarga muvofiqligi (mos kelmasligi) baholanadi.

Nihoyat, milliy sudlar Yevropa Ittifoqi Adliya sudiga zarar etkazuvchi so'rovlar bilan murojaat qilishning yana bir maqsadi - Ittifoqning ikkinchi darajali huquq manbalari sifatida Yevropa Ittifoqi institutlari, organlari va muassasalarining hujjatlarini ta'sis hujjatlari va Asosiy huquqlar Nizomiga muvofiqligini Yevropa Ittifoqining asosiy huquq manbalari sifatida tekshirishi mumkin.

⁶На английском языке в аналогичном значении используется термин "preliminary reference", т.е. предварительный запрос.

Yevropa Ittifoqining qonun ustuvorligi prinsipiga ko'ra, milliy sudlar Yevropa Ittifoqi qonunchiligining bir manbasi kattaroq yuridik kuchga ega bo'lgan boshqasiga muvofiqligini mustaqil ravishda hal qilish huquqiga ega emas. Shu bilan bir qatorda, keltirilgan. Ularga ikkinchi darajali qonun hujjatlarining "haqiqiyli" bo'yicha Yevropa Ittifoqi Adliya sudiga so'rov yuborish huquqini beradi (fransuz *validite*; inglizcha *validity*). Agar Yevropa Ittifoqi Adliya sudi, masalan, YEI reglamentining muayyan moddasi TFEUga zid ekanligini aniqlasa, bu modda butun Yevropa Ittifoqida kuchini yo'qotadi⁷.

Umumiy qoida sifatida, Yevropa Ittifoqi sudiga dastlabki so'rov bilan murojaat qilish har qanday milliy sudning huquqi bo'lib, u o'z tashabbusi bilan ham, ishda ishtirok etuvchi boshqa shaxslarning tashabbusi bilan ham amalga oshiradi. So'rov nafaqat Ittifoqqa a'zo davlatlar, fuqarolar va yuridik shaxslarning, balki Yevropa Ittifoqi huquqi manbalari (shu jumladan Ittifoqning xalqaro shartnomalari) subyektiv huquqlarga ega bo'lgan uchinchi davlat fuqarolari, yuridik shaxslarining huquqiy holatiga ham tegishli bo'lishi mumkin.

Misol uchun, 2005 yil 12 apreldagi rossiyalik futbolchi I. Simutenkov tomonidan Ispaniya sudida qo'zg'atilgan ish bo'yicha sudyalik qarorida Yevropa Ittifoqi sudi Rossiya va Yevropa Ittifoqi o'rtasidagi 1994 yildagi Sheriklik va hamkorlik to'g'risidagi bitimning 23-moddasi, Yevropa Ittifoqida mehnat sharoitida ishlaydigan Rossiya fuqarolarini kamsitmaslik tamoyilini belgilab beradi, bu nafaqat to'g'ridan-to'g'ri harakat normasi, balki xorijlik futbolchilarni rossiyalik professional sportchilarga xodimlar sifatida kvotalarni qo'llashni ham taqiqlaydi⁸.

Agar ish a'zo davlatlarning oliy sud organlari tomonidan ko'rib chiqilayotgan bo'lsa, sudyalik so'rovini yuborish majburiydir. San'atda ko'rsatilgan har qanday organ 267 TFEU (3-band), bunday holatda "Yevropa Ittifoqi Adliya sudiga murojaat qilishga majburdir"⁹. Shu bilan birga, Adliya sudining o'zi ta'kidlaganidek, agar shunga o'xshash xarakterdagi huquqiy muammolar YEI sudining avvalgi sud amaliyotida hal qilingan bo'lsa, bunday majburiyat olib tashlanadi¹⁰.

Sharqiy Yevropa va Boltiqbo'yi mamlakatlarida ma'muriy va huquqbuzarlik to'g'risidagi qonun hujjatlari 1990 yillarda qabul qilingan kodeks va qonunlar bilan ifodalanadi. Qoida tariqasida, ular moddiy va protsessual huquq normalarini o'z ichiga oladi, "huquqbuzarlik" tushunchasini ochib beradi, jazolarning maqsadi va tizimini, huquqbuzarliklar tarkibini tartibga soladi. Bu ko'p jihatdan SSSR huquqiy doktrinasi tufayli ushbu mamlakatlarda ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi qonun hujjatlarini shakllantirishning umumiy

⁷Аналогичные запросы рассматривают конституционные суды ряда стран, в том числе Конституционный Суд РФ, который согласно ч. 4 ст. 125 Конституции РФ по запросам судов общей юрисдикции или арбитражных судов "проверяет конституционность закона, примененного или подлежащего применению в конкретном деле".

⁸Arret de la Cour du 12 avril 2005, affaire C-265/03 "I. Simutenkov c. Ministerio de Education y Cultura, Real Federation Espanola de Futbol". Научный комментарий и полный перевод решения на русский язык см.: Калининко П. А. Россия и Европейский Союз: двусторонняя нормативная база взаимоотношений. М.: Элит, 2011. –С. 200-218, 295-324.

⁹Неисполнение указанной обязанности может послужить основанием для предъявления Европейской комиссией в Суд ЕС иска о нарушении обязанностей к государству-члену, высший судебный орган которого должен был, но не обратился в Суд ЕС.

¹⁰Аналогичной по характеру юрисдикцией располагает и Конституционный Суд РФ, который в соответствии с п. "г" ч. 2 ст. 125 Конституции РФ разрешает дела о соответствии Конституции РФ "не вступивших в силу международных договоров Российской Федерации".

usullari bilan bog'liq. Shuningdek, u ilgari Sovet Ittifoqi tarkibiga kirgan xorijiy davlatlarning jinoyat kodeksida ma'muriy preyuditsiyaning o'rnini ta'minladi.

Hozirgi vaqtda ma'muriy preyuditsiya *Rossiya, O'zbekiston, Turkmaniston, Tojikiston, Gruziya, Qirg'iziston va Belarusda* keng doirada qo'llaniladi. Amaldagi O'zbekiston Respublikasining 1994 yil 22 sentyabrdagi Jinoyat kodeksida ma'muriy preyuditsiya bilan bog'liq 29 ta jinoyat mavjud bo'lib, bu Sovet Ittifoqi davridagidan ham ko'proqdir.

Turkmaniston va Qirg'iziston Respublikasining jinoiy qonunchiligida har biri 5 tadan, Gruziya va Tojikiston Respublikasida 10 tadan ma'muriy preyuditsiyaga ega jinoyatlar mavjud.

Gruziya Jinoyat kodeksida dastlabki preyuditsiya 2013 yilda kiritilgan bo'lib, bu 238¹-modda, ya'ni "Sovuq qurol olib yurish", ushbu moddaga ko'ra, pichoq olib yurganligi uchun bir necha marta ma'muriy jazo qo'llanilgan yoki giyohvandlik vositalarini iste'mol qilgani uchun ma'muriy jazo chorasi qo'llanilgan shaxs tomonidan pichoq olib yurish jarima yoki 6 oygacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi¹¹.

Shunday qilib, jinoiy javobgarlikning boshlanishi sharti nafaqat ilgari sodir etilgan shunga o'xshash harakat uchun ma'muriy jazoning mavjudligi, balki bir xil bo'lmagan ma'muriy huquqbuzarlik uchun jazo ham bo'lishi mumkin. Lekin O'zbekiston jinoyat qonunchiligida bunday qurilish mavjud emas, bu bizning fikrimizcha, ma'muriy preyuditsiyaning huquqiy tabiati bilan izohlanadi. Ma'muriy preyuditsiyaga ega bo'lgan jinoyatning konstruktiv belgisi o'xshash harakatlarni takrorlash (takrorlash) hisoblanadi.

Qozog'iston Respublikasi Qozog'iston Respublikasining amaldagi Jinoyat kodeksida ma'muriy preyuditsiya to'g'risida qoidalar mavjud yemas.

Qonun chiqaruvchi 1997 yilda, aksincha, jinoyat huquqidagi ma'muriy preyuditsiyadan voz kechdi. Biroq, XXI asrning birinchi o'n yilligi oxirida tugatilgan huquqiy vosita yana diqqat markazida bo'ldi. Shunday qilib, Qozog'iston Respublikasi jinoyat huquqining dolzarb muammolari tadqiqotchisi **E.A. Mazov** 2010 yilda ma'muriy preyuditsiyani qaytarishning dolzarbligini ta'kidladi. E.A. Mazovning ta'kidlashicha, huquqbuzar ma'muriy jazoga tortilar ekan, davlatning bunday huquqbuzarliklarga nisbatan salbiy munosabatini biladi. Va agar u qasddan xuddi shunday huquqbuzarlikni sodir etsa, ma'muriy jazolar o'z maqsadiga erishmaganligi aniq bo'lib qoladi.¹²

Shu bilan birga, Qozog'iston Respublikasi Prezidentining 2010 yil 17 avgustdagi 1039-sonli "Qozog'iston Respublikasida huquqni muhofaza qilish va sud tizimining samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Farmoniga binoan (5-band) Respublika hukumati parlamentning 2010 yil oxirigacha ushbu Farmon talablaridan kelib chiqadigan, shuningdek: jinoyat qonunchiligini liberallashtirish va ijtimoiy xavf tug'dirmaydigan, shu jumladan iqtisodiy sohadagi jinoyatlarni dekriminallashtirishga qaratilgan qonun loyihalarini ularni ma'muriy huquqbuzarlik toifasiga o'tkazish va ularni sodir yetish uchun ma'muriy javobgarlikni kuchaytirish, shu jumladan ma'muriy preyuditsiya kiritish orqali ishlab chiqishni va taqdim etishni taklif qildi.

¹¹Уголовный кодекс Грузии от 22 июля 1999 г. № 2287-пс / / Законодательный вестник Грузии [Электронный ресурс]. URL: (дата обращения: 15.02.2017).

¹² Мазов Е.А. Административно-правовая преюдиция и профилактика преступности // Вестник КазНУ. –Алматы, 2010. –С. 100.

Ma'muriy preyuditsiya jinoyatning 7 ta elementida namoyon bo'ldi. Biroq, 2015 yil 1 yanvardan boshlab Qozog'iston Respublikasi jinoyat qonunchiligi sezilarli darajada isloh qilindi: ma'muriy preyuditsiyaga ega bo'lgan normalar o'rniga u jinoiy huquqbuzarliklarni kiritish g'oyasini o'zida mujassam etgan.

Estoniya Respublikasi qonun chiqaruvchisi, Boltiqbo'yi qo'shnilarining (*Litva va Latviya*) diametral qarama-qarshi tanloviga qaramay, SSSR parchalanganidan keyin nafaqat ma'muriy, balki intizomiy preyuditsiyani ham saqlab qoldi.

Mazkur davlatning Jinoyat kodeksining 7-moddasi 2-qismida agar ushbu Kodeksning Maxsus qismida nazarda tutilgan jazoga sazovor qilmish bir yil ichida dastlabki ma'muriy yoki intizomiy jazo qo'llanishiga bog'liq bo'lsa, keyinchalik qo'llaniladigan jazo jinoiy-huquqiy ahamiyat kasb etadi, deb belgilab qo'yilgan.¹³

2001 yil 16 aprel holatiga ko'ra, Estoniya Respublikasi Jinoyat kodeksida ma'muriy preyuditsiyaga oid ko'plab normalarni topish mumkin: tarmoq gazi, suyuq yoqilg'i yoki energiyani ruxsatnomasiz iste'mol qilish (145²-modda), soliq qonunchiligini va soliq to'lashdan bosh tortish (148¹), noqonuniy tadbirkorlik (148-modda) ¹⁴ va boshqalar. Biroq, keyinchalik ma'muriy preyuditsiya tanqid qilinganligi sababli, u Estoniyaning amaldagi jinoiy qonunchiligidan chiqarib tashlandi.

Belarus Respublikasi ham Sovet davridan hozirgi kungacha ma'muriy preyuditsiyani qo'llaydigan davlatdir. Bundan tashqari, Belarusiya jinoyat qonuni intizomiy preyuditsiyani ham tan oladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, ma'muriy va intizomiy preyuditsiya to'g'risidagi qoidalar Belarus Respublikasi Jinoyat kodeksining Umumiy qismida batafsil tartibga solingan. Belarus Respublikasi Jinoyat kodeksining 32-moddasida: Belarus Respublikasi Jinoyat kodeksining Maxsus qismida nazarda tutilgan hollarda, katta ijtimoiy xavfi bo'lmagan jinoyat uchun jinoiy javobgarlik, agar qilmish xuddi shunday huquqbuzarlik uchun ma'muriy yoki intizomiy jazo qo'llanilganidan keyin bir yil ichida sodir etilgan bo'lsa, paydo bo'ladi deb aniq-ravshan ko'rsatib qo'yilgan.

Ushbu qoida bilan qonun chiqaruvchi, *birinchidan*, tuzilishida ma'muriy zararni nazarda tutadigan jinoyatlar toifasini ajratib ko'rsatdi, *ikkinchidan*, muayyan qilmishni takroran sodir etganlik uchun jinoiy javobgarlikka tortilishi mumkin bo'lgan umumiy muddatni belgilab berdi. *Uchinchidan*, bu yangi davrning boshlanishini o'rnatdi, ya'ni ma'muriy va intizomiy jazo o'tab bo'lingan emas, balki qo'llanilgan vaqtdan boshlab muddat o'tadi.

Belarus Respublikasi Jinoyat kodeksining maxsus qismida ma'muriy tajovuzkorlik bilan bog'liq 36 ta huquqbuzarlik mavjud bo'lib, ular orasida O'zbekiston qonunchiligiga muvofiq ma'muriy preyuditsiyani o'z ichiga olgan shunga o'xshash huquqbuzarliklarni ajratib ko'rsatish mumkin. Bularga quyidagilar kiradi: 1) ota-onalarning bolalarni boqishdan yoki davlat tomonidan ta'minlangan bolalarni ta'minlash uchun sarflangan xarajatlarni qoplashdan bo'yin tovlash (174-modda); 2) mast holatda bo'lgan shaxs tomonidan transport vositasini boshqarish, transport vositasini boshqarishni shunday shaxsga topshirish yoki texnik

¹³ Уголовный кодекс Общая часть Республики Эстонии
https://www.legislationline.org/download/id/6462/file/Estonia_CC_as_of_2002_ru.pdf

¹⁴ Пенитенциарный кодекс Эстонии (по состоянию на 01.05.2015 г.) // Законодательство Эстонии на русском языке URL <https://www.juristaitab.ee/ru/zakonodatelstvo/penitentsiarnyy-kodeks>.

ko'rikdan (sertifikasiyadan) o'tishni rad etish (317¹-modda); 3) profilaktika nazorati talablariga rioya qilmaslik (421-modda) ¹⁵.

Xulosa qiladigan bo'lsak, xorijiy mamlakatlarda ma'muriy preyuditsiyaning qo'llanilishini o'rganishni, ushbu huquqiy tuzilma jahon milliy qonunchiligining o'ziga xos xususiyati emas va faqat o'xshash rivojlanish yo'liga ega bo'lgan alohida davlatlarda mavjud. Sovet mafkurasi, bugungi kunda uning qo'llanilishi yettita mustaqil davlatning mustaqil ravishda milliy huquq tizimini shakllantirgan erkin tanlovining natijasidir.

Shunday qilib, O'zbekistonning amaldagi jinoiy qonunchiligida ma'muriy preyuditsiyaning tiklanishi nafaqat o'zining tarixiy tajribasiga, balki xorijiy mamlakatlarning zamonaviy tajribasiga ham tayanadi.

---

¹⁵Уголовный кодекс Республики Беларусь от 09.07.1999 г. № 275-3 // Законодательство стран СНГ [Электронный ресурс]. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=1977 (дата обращения: 15.02.2017).